

УДК 376.1-373. 3. 016: 7. 03
DOI 10.32626/2413-2578.2021-18.33-45

О.М. Зан
pom120909@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6788-271X>

ПРОГНОСТИЧНО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Відомості про автора: Зан Ольга Михайлівна, аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Кам'янець-Подільський, Україна. У колі наукових інтересів: проблема формування прогностичної діяльності молодших школярів з інтелектуальною недостатністю засобами образотворчого мистецтва. pom120909@gmail.com

Contact: Zan Olha Mykhailivna, graduate student of the Department of Special and Inclusive Education in Kamyanets-Podilskyu National University named after Ivan Ogienko, Kamyanets-Podilskyu, Ukraine. A circle of research interests includes: the problem of formation of prognostic activity of primary schoolchildren with intellectual disabilities by means of fine arts. pom120909@gmail.com

Зан О.М. Прогностично-особистісний підхід в організації уроків образотворчого мистецтва у системі початкової освіти. У дослідженні представлено форми уроків образотворчого мистецтва на основі прогностично-особистісного підходу у системі початкової освіти. У статті актуалізується проблема оптимізації художньої освіти та когнітивного розвитку засобами уроків образотворчого мистецтва. Метою статті є висвітлення результатів теоретичних пошуків та їх практичної апробації різних форм навчання образотворчому мистецтву молодших школярів на основі особистісного підходу та прогнозування діяльності дитини. У процесі наукових досліджень з'ясовано, що найефективнішою формою інноваційного викладання образотворчого мистецтва у молодших класах є урок-проблемне навчання, урок-казка, урок-подорож, урок сприйняття живопису та його опис, передбачення та прогнозування подій на картині. Доведено, що процес уроку

образотворчого мистецтва та прогностичні завдання на ньому для молодших школярів краще реалізувати у формі гри. Встановлено, що всі форми уроків образотворчого мистецтва на основі прогнозування та планування з опорою на особистісний підхід повинні містити індивідуальні, групові та спільні форми організації дітей.

Ключові слова: інноваційні форми, навчання, урок, прогнозування, планування, захоплення, індивідуальна, спільна діяльність.

Zan O.M. Прогностически-личный подход в организации уроков изобразительного искусства в системе начального образования. В статье актуализируется проблема оптимизации художественного образования и когнитивного развития средствами уроков изобразительного искусства. В исследовании представлены формы уроков изобразительного искусства на основе прогностического и личного подходов в системе начального образования. Целью данной статьи является освещение результатов теоретических поисков и их практической апробации различных форм обучения изобразительному искусству младших школьников на основе личного подхода и прогнозирования в деятельности ребенка. В процессе научных исследований доказано, что наиболее эффективной формой инновационного преподавания изобразительного искусства в младших классах является урок-сказка, урок-путешествие, урок восприятия живописи и ее описание, предугадывание и прогнозирование событий на картине. Процесс урока изобразительного искусства для младших школьников лучше реализовать в форме игры. Установлено, что все формы уроков изобразительного искусства на основе прогнозирования и планирования с опорой на личный подход должны включать индивидуальные, групповые и совместные формы организации детей.

Ключевые слова: инновационные формы, обучение, урок, прогнозирование, планирование, увлечение, индивидуальное, совместная деятельность.

Zan O.M. Prognostic-Personal Approach to the Organization of Art Lessons in the System of Primary Education. The study presents the forms of fine arts lessons based on a prognostic-personal approach in the primary education system. The article actualizes the problem of optimization of art education and cognitive development by means of fine arts lessons. The purpose of the article is to highlight the results of theoretical research and their practical approbation of various forms of teaching the arts to

primary school pupils on the basis of a personal approach and foretelling the child's activities. In the process of scientific research, it has been found that the most effective form of innovative teaching of fine arts in primary school classes is a lesson- problem-based learning , a lesson-fairy tale, a lesson-journey, a lesson the perception of painting and its description, prediction and forecasting of events in a painting. It has been proven that the process of a fine arts lesson and prognostic tasks for primary school pupils are better implemented in the form of a game. The formation of prognostic experience in primary schoolchildren has its own specifics - mastering the ability to predict their own actions based on educational and social experience is associated with the assimilation of the following operations: ability to establish cause-and-effect relationships; ability to apply and reconstruct the acquired knowledge in different conditions; make an independent forecast of their own actions, set goals, foresee ways to achieve them; choose the most effective means and ways of implementing the plan; establish a chronological sequence of actions required to achieve the objectives. The number of children simultaneously participating in art classes based on a prognostic-personal approach should not exceed 10 people. It has been established that all forms of fine arts lessons based on forecasting and planning, relying on a personal approach should contain individual, group and joint forms of organization of children. It is proved that the use of a prognostic personal approach in the process of teaching primary school students in fine arts lessons contributes to the optimization of primary art education, the prognostic abilities of children and their learning competence in accordance with the requirements of the New Ukrainian School.

Key words: innovative forms, teaching, lesson, forecasting, planning, hobbies, individual, joint activity.

Постановка проблеми. В умовах розвитку сучасної освіти проблема гармонізації психофізіологічного стану та когнітивних здібностей підростаючого покоління набуває першочергового значення. Особливо актуальним це є для дітей молодшого шкільного віку, психіка та фізіологія яких перебуває у процесі свого розвитку та становлення. Одним із шляхів вирішення окресленої проблеми є впровадження інноваційних форм уроків образотворчого мистецтва у якості прогностично-особистісного підходу до системи формування початкової освіти у галузі мистецтва. Інтегроване поєднання освітніх, корекційно-розвивальних та профілактичних технологій у процесі навчання образотворчому мистецтву молодших школярів є

перспективним шляхом оптимізації освіти у галузі мистецтва згідно вимогам часу [1].

У системі вітчизняної початкової освіти розділ «Образотворче мистецтво» є обов'язковими у всіх чинних навчальних планах і програмах. Мета образотворче-естетичного навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку полягає у формуванні емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та світу зокрема [1]. Однак, традиційне образотворче навчання не повною мірою використовує можливості образотворчого мистецтва як ефективного засобу становлення та розвитку гармонійної особистості, здатної володіти такими соціальними компетенціями як прогнозування власних дій, планування та покрокове досягнення результату. Поза увагою вчених і практиків залишаються прогностичні функції образотворчого мистецтва, майже зовсім не використовується ефект впливу уроків образотворчого мистецтва на прогностичне мислення дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі розробки прогностично-особистісного підходу до процесу навчання дітей на уроках образотворчого мистецтва ми опиралися на ідеї Б. Барток, І. Дмитрієвої, О. Коломійцевої та інших [1; 2]. В основі їх науково-практичних праць лежить використання уроків мистецтва з метою розвитку емоційно-вольової сфери людини, гармонізації її психофізіологічного стану, розвитку мовленнєвої культури, активізації творчого потенціалу особистості творчими засобами. Процес розвитку методичних основ інноваційного навчання образотворчому мистецтву базувався на застосуванні ідеї естетичного розвитку дітей (І. Дмитрієва) [1], використання фольклору у живописі як провідного засобу навчання й виховання (Б. Барток) [2], досягнення внутрішньої гармонії та душевного комфорту засобами образотворчого мистецтва (І. Ужченко, Е. Кукса) [5]. Але наукових праць, присвячених розвитку прогностичних здібностей дитини засобами образотворчого мистецтва ще не було, це й зумовило вибір напрямів цього дослідження.

Ефективність прогнозування залежить від цілого ряду умов: від його цілеспрямованого й систематичного характеру, від знання теоретичних основ прогнозованого питання, від уміння використати прогноз, організувати свою діяльність, від уміння співвідносити прогноз і реальність, зробити ти правильні висновки, побачити й зрозуміти причини помилок у прогнозуванні [3].

Потрібно відзначити, що в цілому проблема постановки мети й прогнозування дій є методологічно важливою, актуальною в загальній та спеціальній педагогіці. (О. Леонтьєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн, О. Тихомиров). У загально психолого-педагогічному плані вона досліджується здебільшого на матеріалі інтелектуальної діяльності людини (П. Гальперин, О. Тихомиров, Д. Богоявленська, В. Пушкін, О. Утьосова та ін.) [7]. Найбільш розгорнутими є дослідження під керівництвом О. Тихомирова – вивчення мотиваційно-сміслової регуляції прогностичної діяльності, внутрішніх механізмів і видів прогнозування під час прогнозування та планування власних дій (Н. Березанська, Р. Бибрих, Т. Богданова, І. Васильєв, Т. Волкова, В. Знаков, В. Клочко, Е. Телегіна В. Терехов) [3]. Вивчення прогностичної діяльності в дитячій психології, у тому числі онтогенез прогнозування, представлено в роботах О. Запорожця, Л. Лисюк, Я. Неверович, Л. Славіної [5; 6]. У педагогічній психології роботи присвячені вивченню навчальних завдань, їхньої структури, особливостей їхнього прийняття учнями (Т. Дорохіна, Е. Машбиц, А. Самойлов, Р. Таращанська). У зарубіжній психології вивчаються переважно когнітивні аспекти мети, її зв'язок із свідомістю й самосвідомістю, самооцінкою, прогнозування як вибір мети (Е. Галантер, К. Левін, Д. Міллер, К. Прибрам, Е. Толмен, Ф. Хоппе) [5].

Метою даної статті є висвітлення результатів теоретичного пошуку та практичної апробації форм уроків образотворчого мистецтва у молодших школярів на основі прогностично-особистісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Традиційною формою навчання образотворчому мистецтву, виховання та розвитку на її основі когнітивних здібностей дітей у початковій школі є урок. Додатковою формою образотворчого мистецтва при роботі з молодшими школярами є гурток. Перевірка результативності всіх форм традиційної образотворчої навчальної діяльності молодших школярів, в основному, побудована на принципі демонстрування її результативності, сам процес прогнозу результату, створення плану роботи не є предметом оцінки на цих уроках. Дітям, в більшості випадків, дійсно дуже подобаються уроки образотворчого мистецтва та виставки для батьків або отримання подяк, винагород та грамот за тематичні малюнки, презентації власних образотворчих умінь і навичок на шкільних виставках малюнку, святах і розвагах, але далеко

не всі діти відчують подібні емоції від даного процесу. Надзвичайно важко це переживають малоздібні у образотворчому сенсі діти, які зазвичай відчують стан психологічного дискомфорту і це, у свою чергу, стає підґрунтям для появи у них емоційно-психологічних страхів і комплексів. Особливо негативний вплив на емоційний стан дітей здійснюють чисельні домашні завдання, які дуже часто виконуються навіть батьками, супроводжуються знервованим настроєм батьків. У такий спосіб говорити про освітній ефект та розвиток прогностичних здібностей дитини шляхом традиційного навчання образотворчому мистецтву дітей молодшого шкільного віку не доводиться взагалі.

У результаті аналізу змісту традиційних форм початкової освіти з образотворчого мистецтва нами було з'ясовано, що ефективна реалізація прогностично-особистісної парадигми навчання образотворчому мистецтву потребує пошуку інноваційних форм навчальної діяльності дітей. За необхідне постає вибір таких форм навчання, які дозволяють поєднувати підпорядкованість запрограмованому педагогічному задуму із певною емоційною легкістю та розважливістю, інтегрувати прогностично-пізнавальну діяльність у яскравий світ емоційно-почуттєвого насичення її змісту, синтезувати процес оволодіння готовими зразками зі здійсненням прогнозу, планування та самостійного пошуку шляхів вирішення творчих завдань. Організуючи процес навчальної діяльності дітей на основі прогностично-особистісного підходу, варто прагнути, щоб даний процес був не тільки корисним і цікавим, але творчим і невимушеним [3; 6].

Образотворче мистецтво надзвичайно сильно впливає на емоційну сферу дітей, сприяючи стабілізації емоційного фону та підвищенню їх настрою й енергійного тону. Відповідно, успішна реалізація мети та завдань прогностично-особистісної парадигми уроків образотворчого мистецтва сприятиме підвищенню пізнавального інтересу дітей та зацікавленості навчальним предметом. Таким чином, з'являється можливість складні завдання планування та прогнозування власних дій викладати дітям у цікавій формі занять з образотворчого мистецтва. Найоптимальнішим шляхом вирішення даного питання, на нашу думку, є поділ класу або групи дітей навпіл. Максимальна кількість дітей на образотворчому занятті, яке проводиться в прогностично-особистісному ключі та має мету не тільки отримати результат, а й удосконалити процес прогнозування та

планування, не повинна перевищувати 7-10-ти осіб. Як засвідчує практична апробація запропонованої методики навчання прогнозуванню на заняттях з образотворчого мистецтва молодших школярів з використанням алгоритмів прогнозу власних дій, більша кількість дітей в класі зводить нанівець всі зусилля педагога. Разом з тим, мала кількість дітей також негативно впливає на ефективність подібних занять і уроків, бо планування доцільно формувати в групі. Найоптимальніша кількість дітей на занятті або уроці на основі прогностично-особистісного підходу – від 7-ми до 10-ти осіб.

Отже, теоретичне дослідження та практична апробація довели, що найбільш ефективною формою навчання образотворчому мистецтву на основі прогностично-особистісного підходу учнів першого класу є заняття-казка, дітей другого класу – заняття-мандри, третього-четвертого класів – заняття-проблемного прогнозування, а процес навчання молодших школярів найкраще здійснювати у формі гри або змодельованого сюжету заняття. Більш ефективною формою проведення даних занять є гурткова діяльність. В даному випадку дотримується рекомендована чисельність дітей у групі (до 10-ти осіб). Традиційне заняття або урок також може бути формою навчання дітей на основі прогностично-особистісного підходу, але результативність його менша й це пов'язано з великою кількістю дітей у класах. Однак за умови розподілу дітей на підгрупи на занятті або уроці процес досягнення головної мети та завдань прогностично-особистісної образотворчої парадигми стає можливим.

Вибір заняття-казки, як найоптимальнішої форми навчання образотворчому мистецтву молодших школярів у прогностично-особистісному ключі базується на теоретичних дослідженнях щодо сенситивності вікового розвитку дітей окресленого віку та практичній перевірці висунутої гіпотези [1]. Казка для дітей молодшого шкільного віку являється не просто фантазією та вигадкою, вона допомагає відтворити особливу реальність світу їх почуттів. Ще В. Сухомлинський запевняв, що завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем [4]. Прогноз дитина може робити виключно на власному досвіді. Тому вміння прогнозувати базується на вмінні аналізувати реальні події та події минулого. Казки та їх зображення на малюнку як раз дозволяють закріпити прогностичні здібності дитини, отримані на інших уроках, тим самим створюючи ефективні міжпредметні зв'язки формування соціального досвіду дитини [6].

Формування прогностичного досвіду у молодших школярів має власну специфіку – оволодіння здатністю до прогнозу власних дій на основі навчального та соціального досвіду пов'язано з засвоєнням наступних операцій [6; 7]:

- вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;
- вміння застосовувати та реконструювати набуті знання в інших умовах;
- ставити цілі, передбачати шляхи їх досягнення;
- обирати найефективніші засоби та шляхи реалізації задуманого плану;
- встановлювати часову послідовність необхідних дій для досягнення цілей [6; 7].

Побудова заняття у формі казки передбачає використання всіх видів навчальної діяльності на основі прогностично-особистісного підходу у ключі обраної тематики на певний казковий сюжет. Це спричиняє появу сприятливого середовища для творчого самовираження дітей, надання їм можливості сполучити реальність та ірреальність, перевтілюватись самим і перевіювати все, до чого торкається їх увага. Головна мета використання форми заняття-казки є розвиток вміння прогнозувати майбутнє на основі забезпечення умов для розкріпачення поведінкових утисків й усунення психофізіологічних блоків, соціокультурної адаптації дітей.

Як доводить практична апробація даної методичної розробки, найбільшого впливу на такому занятті у формі казки отримує *емоційна сфера* дітей. У такий спосіб уможлиблюється процес корекції дисгармонійності дітей, яка проявляється в наявності у них агресивності, тривожності, невмотивованих страхів, проблем спілкування у колективі тощо. Однак коригувальний вплив на емоційно-почуттєвий стан дітей досягається лише тоді, коли свідомі та несвідомі інтенції збігаються, а психологічні структурні компоненти дитячої особистості узгоджуються між собою до повної гармонії. Крім того, гармонійність і дисгармонійність людини починає формуватися вже з перших років її життя. Саме тому педагогові необхідно особливу увагу звертати на можливість формування характеру та мотивів дітей, актуалізації позитивної активності дитини у процесі навчання на основі прогностично-особистісного підходу. Лише за таких умов розвиток прогностичних здібностей дітей стає найбільш ефективним і більш результативним, адже складні когнітивні процеси планування у

дитини молодшого шкільного віку можливі при умові емоційного прийняття цієї діяльності.

Найоптимальнішою формою навчання образотворчому мистецтву у прогностично-особистісному ключі з дітьми другого класу початкової освіти є заняття-мандри, яке передбачає побудову процесу навчання у ракурсі розширення спектрів творчого спілкування, створення умов для пізнання нових речей та явищ оточуючої дійсності. У тлумаченні слова «мандри» закладено специфічна сутність подібних занять. Мандри, мандрівка, подорож передбачають переміщення за межі постійного місцеперебування. Звичайно на занятті з образотворчого мистецтва подібні мандри здійснюються образно, символічно, за виключенням випадків екскурсії в парк, сквер тощо. Подібні творчі «подорожі-мандри» сприяють розширенню кругозору дітей, формуванню уяви та сприйняття.

Теоретичним підґрунтям вибору даної форми навчальної діяльності виступають характерні ознаки вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку. Їм притаманні бажання пізнати щось нове, неймовірна допитливість і спостережливість. Відповідно, спрямування занять образотворчого мистецтва у пізнавально-мандрівне річище найбільше відповідає сенситивності дітей окресленого віку. Особливо важливим моментом є те, що у дітей цього віку пізнавальна діяльність набуває творчого характеру, з'являється творче ставлення до оточуючої дійсності. Навчання у формі заняття-мандри передбачає вибір тематики пізнавального характеру (мандри до моря, у пустелю, на проїжджу дорогу, до бабусі на подвір'я, на злітну смугу, до залізничного вокзалу тощо) та проведення його у мандрівному ракурсі.

Ефективним засобом досягнення мети подібних занять є підкріплення зорових вражень дітей музичними або іншими аудіо зображенням заявлених речей та явищ. Цього потребує врахування різниці життєвого досвіду дітей, який є визначальним у сприйнятті та розумінні тієї чи іншої інформації на заняттях-мандрах.

У навчальній роботі з використанням прогностично-особистісного підходу з учнями 3-4-х класів найоптимальнішою формою є заняття проблемного прогнозування, яке передбачає проблемне навчання та самостійний пошук шляхів вирішення будь-якого завдання з одною або декількома невідомими. Підґрунтям для використання даної форми роботи слугували відомості про психологічні особливості дітей цього віку, які характеризуються

інтенсивним розвитком їх пізнавальної, інтелектуальної та особистісної сфери. Пізнавальний компонент у навчанні та вихованні дітей цього віку переважає над усіма іншими. Однак, будь-яке пізнання, і образотворче у тому числі, є більш ефективним, якщо воно супроводжується яскравими емоційними переживаннями позитивного окрасу, пошуковою діяльністю та груповою взаємодією у вирішенні завдань. Все, що приносить дітям радість, сприймається зі значно кращою увагою та ентузіазмом. Саме тому дані заняття рекомендується будувати з елементами розваги, які широко використовуються у навчально-виховній роботі в молодших класах навчального закладу [3]

До основної функції використання розваг входить створення радісної атмосфери, яка сприяє появі позитивних емоційних переживань у дітей, поглибленню сфери їх почуттів, допомагає дітям долучитися до колективних виконання завдань, підкріпити пошукові дії та отримані відомості яскравими емоційними переживаннями. Подібні заняття приносять дітям неабияку радість, виховують активну життєрадісність, розвивають почуття гумору, створюють передумови для бадьорого настрою. Отже, поєднання розваги із вирішенням проблемного завдання значно розширює сферу педагогічного впливу на розвиток прогностичних здібностей дітей молодшого шкільного віку та сприяє їх емоційному розвитку.

Зміст уроків образотворчого мистецтва з проблемними завданнями є надзвичайно різноманітним і їх ракурс спрямовано на когнітивну сферу дитячої особистості. Але при цьому просте засвоєння отриманих знань і вдосконалення певних умінь при вирішенні завдань проблемного прогнозування базується на використанні впливу на емоційну сферу дітей задля гармонізації їх внутрішнього світу, світу емоцій та почуттів. Головна увага приділяється не тільки відпрацюванню навчально-технологічних етапів досягнення запланованого та прогнозованого результату, а й чуттєвій сфері особистості. Застосування форми ігрового проблемного завдання передбачає практичну спрямованість та легкість подачі матеріалу, активність учасників навчального процесу. Дана форма організації навчальної діяльності молодших школярів на засадах прогностично-особистісного підходу володіє дуже сильним потенціалом у плані розвитку творчості дітей, прогностичних здібностей та в той же час гармонізації їх емоційно-психологічного стану.

Коли дитина правильно розуміє та емоційно усвідомлює необхідність застосування прогнозу, її ефективність суттєво вища, чим тоді, коли вона звертається до прогностичної діяльності за примусом. У процесі навчання здійснюється поступовий перехід від прогностичної діяльності за зовнішнім зразком до прогностичної діяльності без допомоги ззовні, тобто з опорою на отримані знання. Змінюється і якість прогностичної діяльності. Якщо в першому класі вона носить результативний характер, то в другому й третьому – прогностична діяльність все більше стає попереджувальною [4, 39]. Саме тому уроки з проблемним прогнозуванням ми застосовуємо лише у 3-4-х класах та проводимо в ігрових формах з елементами зацікавленості. Прогностична діяльність учнів 1-2-х класів здійснюється здебільшого за засвоєним зразком, коли діти оволодівають способом дій тією мірою, яка забезпечує самостійність їх виконання. У 3-4-х класах важливу роль у формуванні навиків прогностичної діяльності відіграють різноманітні засоби: опора на схему, алгоритм, володіння спеціальними прийомами самостійного планування, порівняння результату та очікувань, самоперевірки. Зауважимо, що оволодіння дітьми прийомами прогностичної діяльності приводить до специфічного узагальнення способів здійснення окремих навчальних дій, що сприяє підвищенню якості навчання молодших школярів. Отримані дані буде використано нами у створенні методики формування прогностичних дій у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Всі наведені форми навчання на основі прогностично-особистісного підходу (заняття-казка, заняття-мандри, заняття-пізнання, заняття-проблемне прогнозування) вміщують індивідуальну, групову та колективно-фронтальну форми організації дітей.

Індивідуальна форма навчальної діяльності дітей орієнтує на самостійне виконання навчальних завдань на рівні індивідуальних можливостей дітей. Індивідуалізація навчання на уроках образотворчого мистецтва дітей полягає в підтримці й розвитку їх унікальності та неповторності особистісних якостей, здібностей і задатків кожної дитини. Групова форма навчальної діяльності передбачає розподіл дітей на групи, але кожна група виконує своє завдання, яке є, у свою чергу, складовою загального. В інноваційному навчанні дуже часто використовується гендерний поділ дітей на групи – дівчата створюють одну групу, а хлопці іншу, однак обидві групи виконують всі завдання, міняючись місцями. У груповій роботі дуже часто відбувається розподіл дітей на пари. Попарна навчальна

діяльність дуже часто передбачає допомогу однієї дитини іншій або створює умови для формування вміння працювати в парі. Фронтально-колективна форма навчальної діяльності полягає у виконанні проблемних завдань усіма дітьми одночасно.

Отже, на основі нашого дослідження ми дійшли таких висновків:

- використання прогностично-особистісного підходу до процесу навчання молодших школярів на уроках з образотворчого мистецтва сприяє оптимізації художньої початкової освіти, прогностичних здібностей дітей та їх навчальній компетентності згідно вимогам часу;

- найбільш ефективною формою навчання на засадах прогностично-особистісного підходу молодших школярів є заняття-казка, заняття-мандри, заняття проблемного прогнозування, а процес навчання молодших школярів найкраще здійснювати у формі пошуково-розвивальних занять;

- оптимальна кількість дітей на подібних заняттях має не перевищувати 10 осіб;

- з'ясовано, що ефективне впровадження всіх форм запропонованих для навчання у прогностично-особистісному ключі потребує застосування індивідуальної, групової та колективно-фронтальної форм організації дітей.

Подальший напрям роботи вбачаємо у розробці методики викладання уроків образотворчого мистецтва у взаємозв'язку з позакласними заняттями для формування прогностичної діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Бібліографія

1. Дмитрієва І.В. (2016) Основні функції естетичного виховання учнів допоміжної школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. 19. Вип. 5. С. 116-123. **2. Мартынов И.В.** (2019) Бела Барток. М.: Просвещение. 195 с. **3. Практические** рекомендации по развитию и коррекции склонностей умственно отсталых младших школьников в процессе учебно-практической деятельности (2012) / под ред. Ю.А. Быстрова. *Вісник Одеського національного університету*. Психологія. Т.17. №8(20). С.247-255. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25469833> **4. Сухомлинський В.О.** (1981) Серце віддаю дітям. К.: Радянська школа. 288 с. **5. Ужченко І.Ю., Кукса Е.В.** (2012) Психологічна характеристика процесу прогнозування у молодших школярів і затримкою психічного розвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна

психологія. Вип.21. С.441-445. **6. Bystrova Yu.O., Drozd L.V.** (2020) Features of communication of adolescents with. *Insight: the psychological dimensions of society: scientific journal*. Т.3. С.123-133. <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/11982> **7. Utiosova, O.** (2019) The characteristics of the main parameters and levels of mastering mathematical knowledge (concepts) by children with moderate and hard backwardness. *Актуальні питання корекційної освіти: зб. наук. праць Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту імені І. Огієнка. Педагогічні науки. Вип. 13 / за ред. О.В. Гаврилова, В.М. Синьова. Кам'янець-Подільський. С. 281-292.* <https://aqce.com.ua/en/vipusk-13/utiosova-oi-the-characteristics-of-the-main-parameters-and-levels.html>

References

1. Dmy`triyeva I. V. (2016) Osnovni funkciyi estety`chnogo vy`hovannya uchniv dopomizhnoyi shkoly`. Naukovy`j chasopy`s Nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni M. P. Dragomanova. Ser. 19. Vy`p. 5. S. 116-123. **2. Мартынов, Y` V.** (2019) Bela Bartok. М.: Prosveshheny`e. 195 s. **3. Prakty`chesky`e rekomendacy`y` po razvy`ty`yu y` korrekcy`y` sklonnostej umstvenno otstalыx mladshy`x shkol`ny`kov v processe uchebno-prakty`cheskoj deyatel`nosty` (2012) / pod red. Yu. A. By`strova. Visny`k Odes`kogo nacional`nogo universy`tetu. Psy`xologiya. Т. 17. # 8(20). S. 247-255. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25469833> **4. Suxomly`ns`ky`j, V. O.** (1981) Serce viddayu dityam. К.: Rad. Shkola. 288 s. 5. Uzhchenko, I. Yu., Kuksa, E. V. (2012) Psy`xologichna karaktery`sty`ka procesu prognozuvannya u molodshy`x shkolyariv i zatry`mkoyu psy`xichnogo rozvy`tku. Naukovy`j chasopy`s NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriya 19 : Korekcijna pedagogika ta special`na psy`xologiya. Vy`p. 21. S. 441-445. **6. Bystrova YuO, Drozd LV.** (2020) Features of communication of adolescents with. *Insight: the psychological dimensions of society: scientific journal*. Т.3. S.123-133. <http://ekhsuir.kspu.edu/123456789/11982> **7. Utiosova, O.** (2019) The characteristics of the main parameters and levels of mastering mathematical knowledge (concepts) by children with moderate and hard backwardness. *Aktual`ni py`tannya korekcijnoyi osvity`: zb. nauk. pracz` Kam'yanecz`-Podil. nacz. un-tu imeni I. Ogiyenka. Pedagogichni nauky`. Vy`p. 13 / za red. O.V. Gavry`lova, V.M. Sy`n`ova. Kam'yanecz`-Podil`s`ky`j. S. 281-292.* <https://aqce.com.ua/en/vipusk-13/utiosova-oi-the-characteristics-of-the-main-parameters-and-levels.html>**

Received 22.09.2021

Accepted 22.10.2021